

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ РЕЧОВИХ ДОКАЗІВ У КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ ЩОДО ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ

Ряшко Олена Василівна

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального процесу
та криміналістики факультету № 1*

*Львівський державний університет внутрішніх справ
м. Львів, Україна*

Зауважимо, що за своєю природою воєнні злочини є одними з найтяжчих і найсерйозніших злочинів, відомих людству. Відповідно до норм міжнародного права, найактивніше проводити розслідування та притягувати винних до відповідальності має держава, на території якої воєнні злочини вчиняються [1]

Коли Україна трохи оговталася від шоку перших годин та днів війни, то одразу постало багато нагальних питань щодо сфери застосування міжнародного права, а саме: чи понесе відповідальність російське політичне керівництво за агресію, а конкретні виконавці – за тяжкі та особливо тяжкі злочини, чи наявний механізм примушення росії до відшкодування завданих нашої державі збитків, і найболючіше, на наш суб'єктивний погляд, питання: а чого взагалі варті міжнародне право та міжнародні установи, що були створені задля запобігання агресії? Питань багато, відповідей, на жаль, мало. Окрім того, виникає проблема, яким чином українським судам пройти шлях від розгляду доказів по вже задокументованих злочинах до винесення вироків? [2, с. 206]

І.В. Гловюк підкреслює, що складність розслідування воєнних злочинів значною мірою пов'язана з великою кількістю недержавних суб'єктів, які займаються їх документуванням. У цьому контексті особливої актуальності набуває необхідність забезпечення допустимості зібраних матеріалів у рамках кримінальних проваджень, а також розробка ефективних механізмів взаємодії з тими суб'єктами, які долучаються до процесу розслідування таких злочинів [3, с. 96-97].

Розслідування воєнних злочинів в Україні має певну специфіку, зумовлену розвитком цифрових технологій, зокрема: 1) можливостями користувачів смартфонів, інших засобів із функціями фото– та відеофіксації документувати воєнні злочини, транслювати події онлайн, поширювати без кордонів інформацію через різні медіа, охоплюючи широке коло користувачів; 2) можливостями моніторингу, стеження за

об'єктами, встановлення їх геолокації, обробки даних за допомогою засобів кримінального аналізу й кіберрозвідки; 3) цифровізацією криміналістичної, судово-експертної діяльності, що підвищує якість, точність і швидкість збирання доказів; 4) трансформацією моделі кримінального провадження від паперової до електронної форми [4]

На процес доказування у кримінальних провадженнях щодо воєнних злочинів дуже часто впливає сама слідча ситуація, обумовлена місцем вчинення злочинів та можливістю в органів досудового розслідування доступу до нього, враховуючи постійні обстріли. Вчинення воєнних злочинів може мати місце як на тимчасово окупованій території України, до якої працівники правоохоронних органів, при усьому своєму бажанні, фізично не мають доступу, так і на підконтрольній території нашої держави. Зрозуміло, що цей факт не просто суттєво впливає на процес збирання доказів, але взагалі унеможливує проведення всіх необхідних слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій.

Так, наприклад, у місцевостях, які росіяни хаотично покидали (Київська, Харківська, Херсонська області тощо), знайдено велику кількість документів, речових доказів, носіїв інформації. Це дало можливість дізнатися про конкретні підрозділи, командирів підрозділів, в окремих випадках отримати поіменний список особового складу військових частин, які дислокувалися на місцях і могли бути причетними до вчинення злочинів. Це спрощує роботу слідчих підрозділів та органів прокуратури під час досудового розслідування та встановлення осіб, які могли вчинити ті чи інші кримінальні правопорушення.

Ми живемо в часи тотальної цифровізації, тому наприклад засоби зв'язку (мобільні телефони) полонених російських військових часто містять інформацію щодо різного роду злочинних дій. Завдяки тому, що сучасні мобільні телефони мають широкий набір функцій ... вони зберігають цифрові сліди користування саме цими функціями та містять свого роду архів особистої інформації. Такого роду інформація може виступати в якості доказів у кримінальному провадженні щодо військових злочинів, але лише за умови дотримання правил допустимості, тобто законного вилучення, аналізу та процесуального закріплення [5, с. 29]

Як ми вже зазначали вище, найбільша проблема полягає у неможливості здійснення невідкладних слідчих (розшукових) дій, що необхідні для повного та всебічного розслідування воєнних злочинів, таких як: проведення огляду місця події, допит свідків, визначення та затримання осіб, які мають відношення до кримінальних правопорушень тощо. Об'єктивна неможливість проведення таких процесуальних дій та

втрата основної її характеристики – невідкладності призводить до гальмування та неможливості рухатися далі.

На окупованих територіях України, на превеликий жаль, мають місце масові поховання людей, які постраждали від незаконних дій військових країни-агресора. У таких випадках постає актуальним питання про саму процедуру виявлення таких місць, екстумацію тіл загиблих, проведення посмертних експертиз з метою ідентифікації осіб та встановлення причин смерті [6, с. 512]

З урахуванням того, що процес доказування у кримінальних провадженнях певних категорій злочинів, і зокрема воєнних злочинів, має свою специфіку, виокремлено особливості доказування у кримінальних провадженнях щодо воєнних злочинів та фактори, які мають вплив на процес доказування у цих видах провадженнях.

Такими факторами є: багатоаспектність складу воєнного злочину, яка зумовлена різними формами злочинних діянь, закріпленими як у національному законодавстві, так і у міжнародних договорах, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України; встановлення контекстуального елемента, зокрема доведення того факту, що діяння вчинено саме у контексті збройного конфлікту та безпосередньо пов'язане з ним.

Абсолютно зрозуміло, що у випадку вчинення воєнних злочинів на території України обсяг доказів буде більший, порівняно з тим, якщо вони вчиняються на окупованих територіях. Водночас, після деокупації наших територій у зв'язку з плином часу після вчинення воєнних злочинів процес збирання доказів ускладнюється, оскільки можуть бути втрачені або пошкоджені сліди на місці вчинення злочину, відсутні свідки фактів злочину тощо [7, с. 291-292]

Хотілося би наприкінці нашого дослідження, зробити важливу ремарку щодо використання журналістського матеріалу в якості доказу Міжнародному кримінальному суді за умови дотримання юридичного стандарту прийнятності матеріалу. Перший стандарт то є релевантність тобто матеріал має прямо чи опосередковано стосуватися обставин, що розглядаються у кримінальному провадженні, або мають значення для кримінального провадження. Другий стандарт – доказове значення, що містить достовірність матеріалу та оцінку впливу на розв'язання конкретного питання. Тут важлива автентичність матеріалу – тобто оригінальність, справжність матеріалу, його цілісність, дату і місцевість, де він був виготовлений, а також метадані.

Публічний або приватний характер інформації (тобто матеріал зняв сам журналіст чи йому передав свідок запис зі свого телефону); доказовий характер матеріалу, тобто що це доводить; час створення; мета створення; можливість незалежної верифікації інформації і метод її

отримання (в МКС є спеціальний відділ, який цим опікується і перевіряє). Третій стандарт – відсутність упередженого впливу, тобто, що матеріал не був здобутий у незаконний спосіб.

Література:

1. Розслідування ДБР військових злочинів за 2020–2021 роки. URL: <https://armyinform.com.ua/2021/03/rozsliduvannya-dbr-vijskovyh-zlochyniv-za-2020-2021-roky/> (дата звернення: 20.06.2021 р.).

2. Гарасимів О.І., Марко С.І., Ряшко О.В. Як покарати воєнних злочинців в Україні: механізми відновлення справедливості. *Коллективна монографія «Військові правопорушення та воєнні злочини: історія, теорія та практика»*. Латвія. 2023. С. 205–213

3. Гловюк І.В. Кримінальне провадження щодо воєнних злочинів: виклики та відповіді. *Право України*. 2023. №5. С. 85–100.

4. Dufeniuk, O.M. (2022a). Investigation of War Crimes in Ukraine: Challenges, Standards, Innovations. *Baltic Journal of Legal and Social Sciences*, 1, 46-56. DOI: 10.30525/2592-8813-2022-1-6

5. Авдеєва Г.К. Цифрові докази у кримінальному провадженні щодо воєнних злочинів. *Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Злочинність і протидія їй в умовах війни: глобальний, регіональний виміри»*. Вінниця, 2023. С. 28-31

6. Єфіменко Т.С. Практичні проблеми виявлення та фіксації воєнних злочинів / *Теоретико прикладні проблеми правового регулювання в Україні : матеріали VII Всеукраїнської наук.-практ. конф. (м. Львів, 08 грудня 2023 р.)* / за заг. ред. І. В. Красницького. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2023. С. 512

7. Єфіменко Т.С. Особливості доказування у кримінальних провадженнях щодо воєнних злочинів. *Вісник кримінологічної асоціації України*. 2024. № 3 (33). С. 284-294. С. 291-292.